

“Türkiye’de sahteciliğin hesabı hiç sorulmadı”

Geçen aylarda yaşanan bir sahtecilik vakası Nejad Devrim ile ilgiliydi. Sanatçının Sotheby’s tarafından müzayedeye sunulacak eseri son anda Haldun Dostoğlu tarafından sahte olarak tespit edilerek satıştan çıkarıldı. Türkiye galericiliğinin en eski isimlerinden biri ve Nejad Devrim, Mübin Orhon, Erol Akyavaş resmi denildiğinde ilk akla gelen isim olan Haldun Dostoğlu ile sahte resim piyasasını, neler yapılması gerektiğini konuştuk.

YASEMİN BAY -
KÁROLY ALIOTTI

Yasemin Bay: Nejad Melih Devrim’in tablosu, Sotheby’s’te satışa sunulacakken siz eserin sahte olduğunu ortaya çıkarmıştınız. Sahte eser konusunda yaşanan son krizlerden biriydi bu da. Károly Aliotti: O olaydan sanat dünyası, galericisi, müzayedecisi, koleksiyoneri ne ders çıkarmalı?

Haldun Dostoğlu: Öncelikle kimlerin sahtesi yapılıyor? Oradan bakalım. Piyasa değeri yükselen ya da zaten yüksek ressamların eserlerinin sahteleriyle karşılaşyoruz.

K.A.: Bir parantez açıp şunu söylemeliyim. Artık özellikle yurtdışında piyasa değeri yüksek sanatçıların eserleri çok dikkatlice incelendiği için tüm sahteciler, 10 - 15 bin euroluk satış rakamlarına sahip olan, basit Alman, İngiliz ekolü peyzajların sahtesini yapıyor. Çünkü onlara kimse bakmıyor. Sahteci “Ondan 10 tane satarım, aynı para eder, kimse de fark etmez” diyor. Picasso deseni yaparsa 20 eksper onu inceler ama o bahsini ettiğim ressamların eksperleri bile yok.

H.D.: Türkiye’de o anlamda kim var? Hem sahtesini kimsenin anlamayacağı hem de piyasa değerinin çok yüksek olmadığı kim var? Ercüment Kalmık ya da Vecihi Bereketoğlu gibi isimler mi? Şeker Ahmet Paşa ya da Osman Hamdi’nin eserinin sahtesini yapmak neredeyse imkansız geliyor bana.

Y.B.: Neden zor?

H.D.: Çünkü bu isimlerden eser satın almak isteyen herkes kılı kırk yarar. Ayrıca yüzlerce, binlerce eserleri yok. Her şey neredeyse kayıt altında.

KA: O zaman çıkarmamız gereken dersler nelerdir?

H.D.: Türkiye’de fiyatı yükselen ya da zaten yüksek olan bir eseri almadan önce mutlaka birkaç kişiye, dönemin uzmanına danışmak lazım.

Y.B.: Peki o dönemin uzmanını bulabiliyor muyuz?

H.D.: Türkiye’deki en önemli eksiklik bu konularda uzman bir laboratuvarımızın olmaması. Laboratuvar olmazsa olmaz halbuki. Bir tek Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi bünyesinde bir laboratuvar açıldı, onda da sanıyorum Cumhurbaşkanlığı resim koleksiyonunun restore edilmesi vesile oldu. Ama ben şahıs olarak, sahte olup olmadığını öğrenmek için mesela bir İbrahim Çallı tablosu götürebilir miyim oraya, böyle bir hizmetleri, donanımları var mı bilmiyorum.

İstanbul Modern’de Fikret Mualla sergisi açılmadan önce, serginin küratörü küratörlükten çekildi; o sergiye dair muhtelif söylentiler çıktı diye hatırlıyorum. Bu tür söylentilerin önüne geçecek teşhis laboratuvarları şart yani.

Yunanistan’da, İtalya’da ve birçok Avrupa ülkesinde laboratuvarlar var. Buradaki uzmanlara tabloyu götürdüğünüz zaman teşhise bulunabiliyorlar. Yani bu tür kurumlar olmazsa olmaz.

KA: Bilir kişi değil de bir kurul olsa...

Sizce bu mümkün mü, değil mi?

H.D.: Devlete ait iki güzel sanatlar fakültesi olan bir şehirdeyiz. Bu söylediğiniz kurum üniversite bünyesinde olmayacak şey değil. Resim Heykel Müzesi bünyesinde de olabilir.

Y.B.: Neden olmuyor?

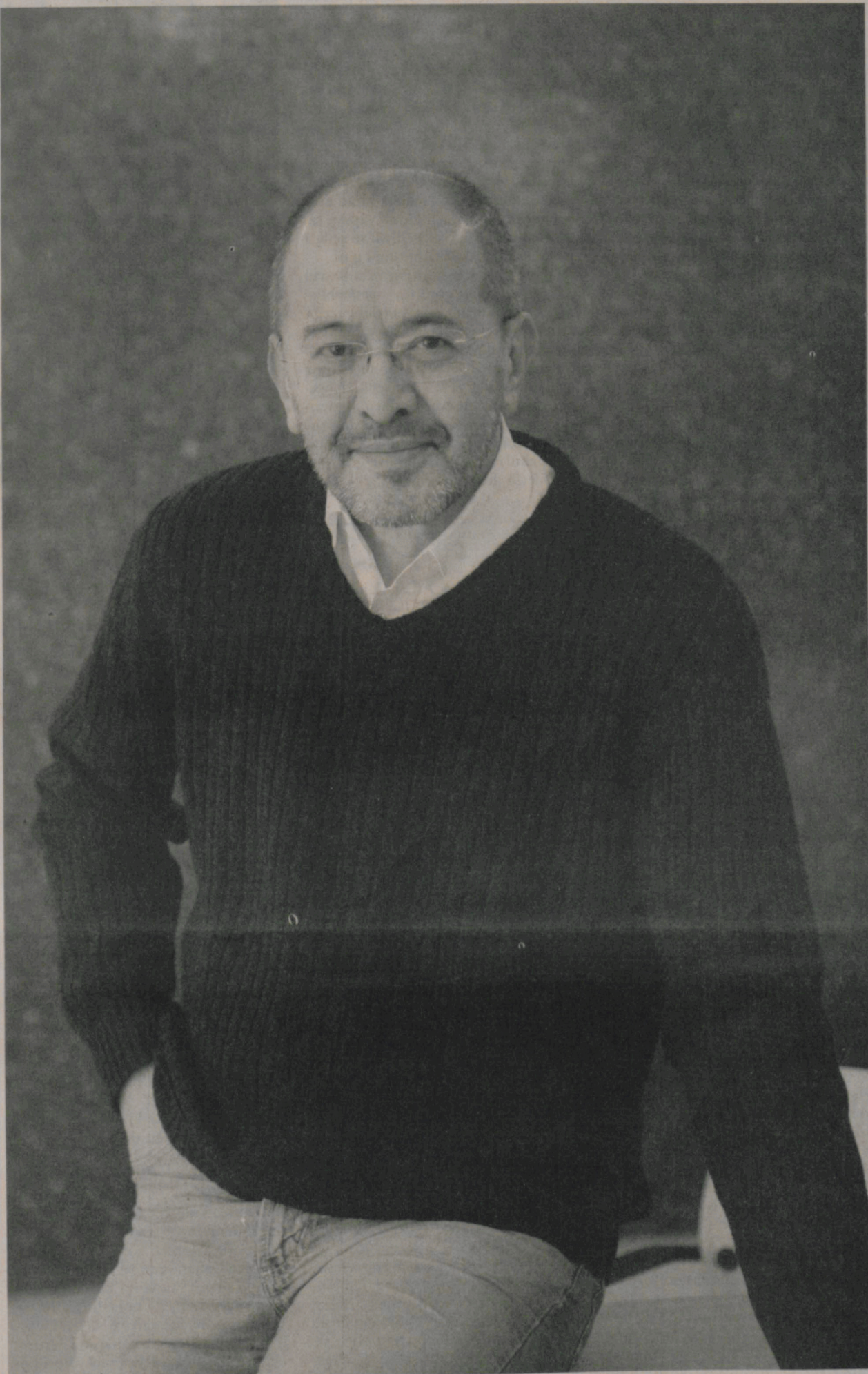
H.D.: Bilmiyorum. Bu konu hala çok önemsenmiyor galiba. Önemli bir şey ama ciddiye alınmıyor. Mesele ciddi gözüküyor.

Y.B.: Ama artık ciddiye alınması gereken bir boyuta ulaşmadı mı?

H.D.: Çoktan ulaştı. Yeni değil bu sahtecilik olayları. Mesela Burhan Uygur’un vefatından hemen sonra sahtelerinin yapılmaya başlandığını herkes söylüyordu. SSCB çözülünce Azerbaycan’dan bileği çok kuvvetli birçok ressam geldi. Sahte eserleri bu ressamlara yaptırıldıkları söylentisi o zamanlar yaygındı.

Y.B.: Avukat Cengiz Akıncı, IstanbulArtNews’a yazdığı bir yazısında Burhan Uygur’un ölümünün ardından Akademi’den dönem arkadaşlarının onun sahte eserlerini yaptıklarını ve suç üstü yakalandıklarını yazmıştı.

H.D.: Evet sahteyi yapan da ressamdı. Cengiz Akıncı’dan ben de duymuştum bu hikayeyi. Sanatçı ile aynı dönemden bir ressam. Hem kendi resmini hem de Uygur’un sahtelerini yapmış. Bence müzayedeciler bu sahteleri kimlerin ürettiğini biliyorlar veya tahmin ediyorlar ama sistemi sarsmamak için konuşmuyorlar. Bana mesela bir Nejad Devrim tablosu getirdiklerinde ve sahte olduğunu fark ettiğimde kimin getirdiğini soruyorum. “Bilmiyorum esnaf bıraktı” diyorlar ve olay kapanıyor. Aslında Tuncay Opçin’in Türk resminde sahtecilik vakalarını anlattığı “Değmesin Yağlıboya” adlı kitabı yayımlandığında savcılığın orada anlatılanları değil kabul edip dava açması lazımdı. En son yaşanan Nejad Devrim olayında da aynı şey geçerli. O haber gazete ya da yayımlandığında savcının harekete geçip, burada bir suç işleniyor diyerek dava

Haldun Dostoğlu

açması lazımdı.

K.A.: Mayıs 2000’de Sotheby’s ve Christie’s aynı anda Paul Gauguin’e ait “Vase de Fleur, Lilas” tablosunu satışa sunmak üzereydi. Her iki tablo da Wildenstein Enstitüsü’ndeki Gauguin eksperleri Sylvie Crussard’a gösterildi. Christie’s’i’nin sahte olduğunu karar verince, tablo sahibi Tokyo’daki Muse Gallery’e iade edildi. Sotheby’s’inki ise Ely Sakhai adlı New Yorklu bir galericiye aitti. Ve Sotheby’s’deki satıştan 310 bin dolar kazandı. Şimdi bu olay Türkiye’de yaşansaydı konu tam bu noktada kapanırdı. Ama orada FBI olayı takip etti; üstelik suç duyurusunda bulunun da olmamamasına rağmen. FBI’ın soruşturması sonucunda her iki resmin kaynağının da Ely Sakhai olduğu ortaya çıktı. Sakhai eseri alıyor, sahtesini yapıyor. Gerçek eserin sertifikasını sahteye koyarak Japonya’ya satıyor. Kendisininki zaten gerçek olduğu için sertifikaya gerek duymuyor.

Y.B.: Nejad Melih Devrim’in eserinin sahte olduğu ortaya çıktığında ve buna dair haberler yayımlandıktan sonra “Bunun devamı gelmeyecek mi, sahtesini piyasaya süren kişi için bir yaptırım yok mu” diye konuşmuştuk biz de. Bunun bir hukuki yaptırımı yok mu?

H.D.: Aslında yapılması lazım. O sahte Nejad Devrim tablosu şu anda birisinde duruyor. Sotheby’s’e o resmi kimin getirdiğini sordum. Dediler ki “İzmir”den bir beyefendi, çok da efendi bir adam”. Tamam, efendiyse, tabloyu nereden aldıysa gidip onun başını ağrıtması gerekmez mi? Ama konu kapandı.

Y.B.: Hep konu kapanıyor aslında. O eserin sahteliği kesinleştiğinde mesela neden imha edilmiyor ya da başka bir şey yapılıyor?

K.A.: Tamam bu olayda eser yüzde yüz sahte. Ama genelde bir eser o günkü verilere göre sahte olabiliyor. 1970’te sahtedir ama 1980’de ortaya çıkan yeni araştırmalara, verilere göre, mesela akademik bir çizimi bulunabilir

ya da ressamın bir mektubunda geçebilir, “Bu eser sahte değilmiş” denilebilir. Müze koleksiyonlarındaki sahte eserler depoya kaldırılır, yeni bir veri ortaya çıkınca yeniden incelenir.

Y.B.: Evet ama ben sahte olduğu, her koşulda ve şartta yüzde yüz tespit edilmiş bir eser için soruyorum bunu. Mesela Nejad Devrim örneğine dönersek, o eser belki yıllar sonra tekrar satışa çıkacak ve kimsenin de haberi olmayacak. Çünkü bizde doğru dürüst arşiv sistemi yok. Bir eserin sahte olduğu kesinleştikten sonra ne yapılıyor?

H.D.: Son örnekten gidelim. O sahte eseri müzayedeye veren kişi belki de 10 sene sonra başka bir yerde onu satacak. Bu olay da unutulacak. Ben bildiğim sanatçıların, Erol Akyavaş’ın, Mübin Orhon’un ve Nejad Melih Devrim’in, sahte eserlerini hemen o anda fotoğraflıyorum ve arşivliyorum.

Eserin sahte olduğunu söyleyen kişi birinci dereceden güvenilir bir kişiye onun imha edilmesi gerektiğini düşünmüyorum. Mesela bu son örnekte de olması gereken tablonun bulunup imha edilmesiydi. Burada sahte olduğu yüzde yüz çünkü. Histen öte bir şey. O resim yıllarca yaşayacak ve hiçbirimizin hayatında olmadığı bir dönemde satılacak.

Y.B.: Sizce böyle bir olayda yasal olarak ne yapılmalı, mesela Kültür Bakanlığı mu devreye girmeli, sizin önerileriniz nelerdir?

H.D.: “Burada böyle sahte bir resim var” diyerek savcılığa başvurmak lazım. Sotheby’s “Bana böyle bir resim getirildi, falanca uzmana gösterdim o da sahte dedi, böyle bir suç işleniyor” diyerek savcılığa başvurabilmeli.

K.A.: Diyelim biri size sahte bir resim getirdi. Çok yakın bir dostunuz ve onu savcılığa vermek istemiyorsunuz. Neticede onun başı yansın istemiyorsunuz. Ya da onu savcılığa verdiniz ama kendisini “Kime göre, neye göre sahte” diye savunacak. “Bilirkişi olan Haldun Dostoğlu’nun bana garezi var, onun

için bunu söylüyor” diyecek.

Y.B.: Peki yasal yol için şahsi bir başvuruya gerek olmasa...

H.D.: Aslında evet olması gereken bu. Opçin’in kitabı yayımlandığında savcılığın onu delil kabul edip kamu davası açması gerekiyordu. Birinin şikayetine gerek olmadan.

Bu camiada maalesef çok eğitimsiz, çok donanımsız kimseler var. Bu işlerle uğraşan birçok kişi sanatı, resmi bilmiyor, merak etmiyor, araştırmıyor. Ama alıp satıyor. Bu anlamda faaliyetine devam eden onlarca kişi, kurum var.

K.A.: Görmedim, duymadım, bilmiyorum alışkanlığımızdan kurtulamayız o zaman.

H.D.: Şu anda sistem öyle çalışıyor.

K.A.: Biraz önce bir laboratuvarıdan bahsettiniz...

H.D.: Olmazsa olmaz dedim. Bağımsız çalışan bir laboratuvar şart. Özel de olur, devletin de. Başında da üç beş kişiden oluşan güvenilir bir kurul olur.

Y.B.: Peki onun dışında ne yapılmalı?

H.D.: Müzelerin sorumluluk alması lazım. Kendi bünyelerinde sadece teşhir değil bir de envanter, kayıt arşivleri oluşturacak sorumlulukları almalıyolar gerekiyor. Mesela biz arada kitaplar basıyoruz. Onların görünmeyen tarafı sanatçının mümkün olduğunca çok yaptırım kaydını ortaya koymak. Mesela Erol Akyavaş’ın Bilgi Üniversitesi’yle yaptığımız retrospektifinde 697 eserine ulaştık. Ve ulaştığımız her eseri de bastık, sırf envanter olsun, kayda geçsin diye.

Öte yandan meslek örgütlerinin kurulması lazım. Bunların içinde ekspertiz kurulları olur. Yani bir kurum ortaya çıkmış olur. Bir eserden şüphelenildiğinde herhangi bir kişiye değil, bu gibi kurullara, başvurulur. Resmi bir rapor verilir. Ayrıca müzayedeye evlerinin şüpheli duyulan eserleri mutlaka sertifika ile satışa koyması gerekir.

Y.B.: Şu anda baktığımızda meslek örgütleri var. Onlar niye böyle çalışmalar yapmıyorlar?

H.D.: Mesela UPSD, kendi dertleriyle uğraşıyor. Bu alan onları bağlamıyor. Çünkü sahtecilikten zarar görenler yok henüz orada. Zarar gören 3 - 5 kişi olsa onlar da hareketlenebilir. Galeriler birliği desen ayrı bir hikaye.

Y.B.: Şu anda zarar görmüyor olabilirler ama bir süre sonra onların da başına gelebilir.

H.D.: Resim üzerine sertifika verebilecek bir kurum nerede olsa siz güvnersiniz? Ben müzede olursa, üniversitede olursa güvenirim. Hele müzesi olan bir üniversitede olursa, mesela Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’te, daha da çok mutlu olurum. Çünkü elinde bir müze var, üniversite, sanat tarihi, resim bölümü var. Onun bir kurul oluşturma sorumluluğu olmalı.

K.A.: Ama o kurulun içinde kimlerin olduğu çok önemli.

H.D.: Tabii a kişi olunca mutlu olursun, b kişi olunca mutsuz. Ama aklı selimle doğru yol bulunur diye düşünüyorum.

K.A.: Bir noktada sorun her zaman olacak ama sertifikanın nereden çıktığı da önemli değil mi? En son Miro sergisinde yaşanan olay çok önemli. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’ne ait bir binada Miro sergisi açıldı. Miro Vakfı bu eserlerin sahte olduğunu söyledi. Cevap “Ama sertifikalı” oldu.

H.D.: Dünyada hâlâ sahte resim piyasası varsa ve sürüyorsa nasıl engellenecek? Engellenemeyecek tabii. Ama bizdeki durum çok aleni, çok pespaye. Halen hayatta olan sanatçıların sahteleri bile yapıldı.

Y.B.: Müzayedeler ayağından biraz konuşursak. Onların bu noktada neler yapması gerekiyor?

H.D.: Sahte resim piyasasının bir kısmı galerilerde dönüyorsa bir kısmı da oralarda satılıyor. Ankara Resim Heykel Müzesi’nden 300’e yakın tablo çalışıyor kimse üstüne gitmiyor. İstanbul’da ve bir kısmının da müzayedelerde satıldığı söyleniyor bu tabloların. Türkiye’de yıllar önce 18 tane Picasso bulundu. Dünyanın hangi ülkesinde bir yıl içinde 18 sahte Picasso çıkar? Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde uzman hocalarımız baktılar, “Bu Picasso” dediler. Ve o resimler Ankara Resim Heykel Müzesi’nde duvarlara asıldı Picasso diye. Sonra gazeteci Özgen Acar o işin doğrusunu ortaya çıkardı. Savcı bilirkişi diye üniversiteye soruyor, o da “Picasso” diyor. Savcı ne yapsın? Ama mesela Picasso Müzesi’nden iki tane uzman getirilse, baktırılsa olay anlaşılacak. Fakat mekanizma öyle işlemiyor ya da savcıların öyle bir bütçesi, yetkisi yok, bilemiyorum.

Müzayedede satışa sunulan eserlerin güvenilir olması lazım. Bilim kurulunun olması lazım. Kurullardan geçmeyen eserlerin en kolay satışa sunulduğu yerler oralar olabiliyor.

Y.B.: Resim Heykel Müzesi’nde tabloların alındığının ortaya çıkmasının yanı sıra bir kısmının yerine de sahtelerinin konulduğu anlaşılmıştı öte yandan.

H.D.: Ertuğrul Günay’ın Kültür Bakanlığı döneminde başlattığı dava ilerlemiyor bir türlü. Ülkenin akıl almaz yoğunluktaki gündeminde bu olay minör bir mesele haline geldi. Kimse bu işlerle ilgilenmiyor. Ben 94 gün boyunca “Ankara Resim Heykel Müzesi’nden alınan 300 tablo nerede?” diye tweet attım. Sonra duvara konuşuyormuşum gibi hissettim, bıraktım. Ama kapanması gereken bir olay bu. Resim Heykel Müzesi’ne aleni bir şekilde sahte eser konuluyor, aleni bir şekilde oradan eser çıkarılıyor.

Sahte resim piyasasında çözüm insan geliyor, dayanıyor. Adam ol satma, adam ol alma. Ya da Mehmet Gülerüz gibi sahtesini yapmanın zor olduğu resimler yaparsın. Çok zor onun sahtesini yapmak.

K.A.: Kopyalanması en kolay zannedilen Sabri Berkel resmi çok zor aslında. Sabri Berkel kadar tütiz olacak bir sahteci yok. Aslında en bangır bangır bağran Sabri Berkel sahteleri. Üst üste çıkmış boyalar yapar mı Sabri Berkel?

H.D.: Radikal gazetesinden Erkan Aktuğ, Resim Heykel Müzesi’ne Sabri Berkel eserlerini sordu. Üniversite diyor ki “Onun işleri güvence altındadır, envanterimizde şu kadar Sabri Berkel var”. Peki piyasadaki Sabri Berkel resimleri nereden çıkıyor belirsiz.

K.A.: Ses çıkarmak mı lazım diyorsunuz?

H.D.: Radikal’ın Nejad Devrim ile ilgili o günkü haberi ne oldu? Bir işe yaramadı ama bir sestti. Şu anda bunu konuşuyoruz, bir sürü insan konuşuyor.

O zaman ne yapacağız? Yurtdışında sanat tarihi, restorasyon okutacağız, uzmanlar yetiştireceğiz. O uzmanlarla burada bir merkez kuracağız. Bunu Türkiye’de birisi sahiplenecek. Eğer üniversiteden ümidimiz yoksa. O zaman başka çözümler üreteceğiz. Doğru düğün kimsenin ayağına basılmadı daha, çünkü piyasa dönüyor.

Y.B.: Piyasa dönüyor ama zarar vermiyor mu?

H.D.: Tabii ki zarar veriyor. Diyelim

sizin Fikret Mualla'ya ait 10 resminiz var ve gerçek hepsi. Fiyatları da yükselmisti ama şimdi düşüyor, üzülmaz misiniz? Şimdi kimse Fikret Mualla almıyor. Çünkü biliyorlar ki Fikret Mualla resimlerinin yarısı gerçek değil. Piyasası bozuldu. Dolayısıyla Fikret Mualla sahipleri üzgün. Bu böyle gidiyor.

K.A.: Peki sahte resim nereden anlaşılır? Bir resme siz nasıl yaklaşıyorsunuz; bir tılsım mıdır, içgüdü bilgiye bağlıdır değil mi? İçgüdü bilgiye mi geliyor?

H.D.: Önemli bir kısmı aşinalık ve bilgi. Ben niye üç ressamı iyi biliyorum diyorum da mesela Zeid demiyorum. Çünkü üzerine hiç çalışmadım, bilmiyorum. İstanbul Modern'de Nejad Devrim ve annesi Fahrel Nisa Zeid'in eserlerinin bir arada yer aldığı "Gökkuşuğunda İki Renk" sergisini yaptığımızda açılıştan bir gün önce Şirin Devrim geldi New York'tan. Sergiyi gezerken bir Zeid resmi için "Bu annemin değil" dedi. Ve resim sergiden çıkarıldı. Ben de üç tane Nejad Devrim resmini koymamıştım sergiye. Nejad Devrim'in retrospektif sergisini düzenledim 2001'de. Onun 700'e yakın resmi geçti elimden, birçok sergisini yaptım. Artık Nejad'ı iyi tanıyorum. Böyle olunca da hislerim bana bakar bakmaz "Bu Nejad değil veya gerçek bir Nejad" diyebiliyor. Nerede kasten acemilik yaptığını, nerede ustalaştığını sezebiliyorum. Acemi gibi gözükene, aslında onun kasten yaptığı deformasyonlar vardır; bir anlamı yok gibi duran seriserice çizilmiş ama kompozisyonun aslında önemli tamamlayıcısı olan işler vardır. Onu artık bilimsel bir şey değil ama hislerimle sezebiliyorum. Çünkü 12 yıldır Nejad üzerinde çalışıyorum. Şu anda da onun

için bir kitap hazırlıyoruz, ekim ayında yayımlanacak. Erol Akyavaş desem neredeyse yaptığı işlerin yüzde sekseni elimizden geçti. Dolayısıyla artık hangi konuları resmettiğini, nasıl resmettiğini, ilgilerini biliyorum.

Aslında sanat tarihi bölümünden mezun olan öğrencilerin önemli bir kısmı gerçekten sanat tarihi bilse, ressamları çalışsalar, uzmanlıklar oluştursa. Mesela Ercüment Kalmuk üzerine biri doktora yapsa onun uzmanı olur çıkar.

K.A.: Size emin olmadığınız bir resim getirilse. Bir Erol Akyavaş mesela. Çok güzel bir sahte, aylarca uğraşmış üzerine. Siz de gidiyor, geliyorsunuz, doğruluğundan emin olamıyorsunuz. Sonunda karar verdiğiniz, vermediniz ama takdir etmez misiniz?

H.D.: Takdir ederim. "Helal olsun ama sahte" derim. Eminim öyle şeyler oluyordur. Benim burada üzerinde durduğum şey ortada bir suç var ve onu deşifre etmek gerekiyor.

Y.B.: Piyasada şu anda hayatta olmayan ressamların sahteleri yapılıyor, yaşayan ressamlar için tehlike çok az. Ama bir sanatçı ölümünün ardından sahteciliği önlemek için neler yapmalı? Şimdiden atılması gereken adımlar neler?

H.D.: Geçenlerde Seyhun Topuz'la konuşuyorduk bu konuyu. Şöyle bir şey oldu: Ortaköy'deki TRT binasının karşısında bir site yapıldı, girişinde bir heykel var, yoldan geçenler de görünüyor. Ben gördüm o heykeli ve Seyhun Hanım buraya heykel koymuş dedim kendi kendime. Seyhun Topuz'un bir arkadaşı da görmüş ve aynı şeyi söylemiş: O da "Ben öyle bir heykel satmadım" demiş. Sonra bir gün ben oradan geçerken fotoğrafını çektim, gönder-

dim. Seyhun Hanım "Bu benim değil" dedi. Seyhun Hanım şimdi bu konu ile uğraşüyor. Seyhun Hanım'da bütün heykellerinin fotoğrafı varmış. "Onları bir dosyada toparlayacağım, öldükten sonra şunlar, şunlar var diye kaynak olacak" diyor. Şu anda çalıştığımız sanatçıların çok sıkı envanterlerini tutuyoruz. İleriki yıllarda gelecek bir sahteciliğe karşı şimdiden önlem almış oluyoruz.

Geçmişe dönük sanatçı arşivlerini, belgelerini, toplayan kurumların önemi burada devreye giriyor. Örneğin Abidin Dino'nun, Zeki Faik İzer'in, Bedri Rahmi'nin çok iyi kayıtlarının olduğunu sanmıyorum. Nejad Devrim'in, Akyavaş'ın eşleri çok iyi yönetti ölüm sonrası dönemi. Arşivler olabildiğince tutuldu. Aslında daha önce de dediğim gibi müzelerin bünyelerinde bu arşivler oluşturacak merkezler kurulsun ben dahil birçok kişi arşivlerimizi vermeye hazırız. Türkiye'de sahteciliğin hesabı hiç sorulmadı. Kimse yeterince konuşmadı. Mesela yıllar önce Hürriyet gazetesinde konu edilen Turan Erol resimlerinin sahteciliğinde yapan, satın alan, satan herkes belliydi ve açıkça yazılmıştı. Ama olay unutuldu gitti.

Sahtecilikle karşılaştığımızda başvuracağımız, resmi götürüp inceletebileceğimiz bir kurum, şikayet edebileceğimiz bir merci yok. Halka açık, bilimsel ekspertiz yapabilecek, bu resim hasta mı değil mi diye başvurabileceğimiz bir laboratuvar yok... Üniversitelerdeki eğitimden tut da hocaların, galericilerin, satıcıların, müzayedelerinin formasyonuna, koleksiyoner adı altında spekülasyon yapanlara değin tüm aktörlerin durumu ortada...

Nejad Devrim'e ait olduğu iddia edilen sahte tablo

Müzayede evleri 'sahte'ler karşısında neler yapıyor?

Miami Fine Art Auction'dan Frederic Thut ve Eda Aksoy, sahte resim tuzağına düşmekten kurtulmak için neler yaptıklarını, bir müzayede evinin dikkat etmesi gereken noktaları dile getirdiler.

Bir konsinye durumu ile karşılaşıldığında müzayede evinin yapacağı ilk araştırma eserin menşesine dair olur; önceki sahiplerine bakılır. Menşeyi göstermek için galerinin, müzayedevinin veya sanatçının verdiği orijinal satış makbuzu, önceki sahiplerinin isimleri, eserin bahsinin veya görselinin yer aldığı bir kitap veya sergi kataloğu gibi çeşitli belgeler kullanılabilir. Müzayede evi mümkünse yasal bir makam veya sanatçı üzerine uzmanlaşmış birisi tarafından imzalanmış bir özgünlük belgesi isteyebilir.

Çalışmayı konsinye olarak veren kişi bir belge sağlamadıysa, müzayede evi sanatçının ilgili komitesine ve kurumuna başvurarak eserin onaylanmasını ister. Müzayede evlerinin kendi çalışanları arasında da sanatın belirli alanları veya dönemleri hakkında kapsamlı bir deneyime sahip uzmanlar bulunur. İlgilenen satıcılar ve alıcılar, eserin orijinalliği ve sanatçının piyasa fiyatlarına dayalı bir değer tahmini konusunda bu uzmanlara danışılır.

Fakat sanatçıyı temsil eden bir komite veya kurum olduğu durumlarda dahi özgünlük belgesi temin etmek zor olabilir. Andy Warhol Foundation ve Roy Lichtenstein Foundation başta olmak üzere bazı sanat uzmanları ve kurumları, reddedecekleri bir eserin sahibi tarafından kendilerine dava açılmasından korktukları için eserleri onaylamayı veya sahte olanları tespit etmeyi bıraktı. Andy Warhol Foundation, 2011 yılında bir 'raisonné' (Warhol'un tüm eserlerinden oluşan) kataloğuna dahil etmeyi reddettiği bir serigrafisi çalışması

hakkında açılan bir davada kendisini savunmak için 7 milyon dolar harcadığını açıkladı.

Böylesine büyük ve pahalı davalar ise uzmanları eserlerin orijinalliği konusunda konuşurken daha temkinli davranmaya yöneltti. Roy Lichtenstein Foundation'ın yöneticisi Jack Cowart, New York Times'a verdiği röportajda "Neden hızla giden bir otomobilin önüne çıkalım ki? Sanat piyasasının orijinallik sorunlarıyla ilgilenmenin Roy Lichtenstein Foundation'ın görevi olmadığına karar verdik" dedi.

Müzayede evleri, yıllar içinde şüpheli eserlerin düzenli olarak belirdiği yerleri de not ederler. Örneğin özgünlük belgesine sahip birkaç Rus sanat eserinin sahte olduğu biliniyor. Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından, içinde Tretyakov Gallery'nin de bulunduğu büyük Rus devlet müzeleri özgünlük belgeleri vermeye başladı.

2004 yılında meşhur Ivan Shishkin'e ait olduğu söylenen bir peyzaj resmi Londra'daki Sotheby's'te 1.28 milyon dolarlık bir tahmini fiyatla satışa sunuldu ve eserin aslında Hollandalı ressam Marinus Koekkoek'e ait olduğu ortaya çıktı. Tuval bundan bir yıl önce Stockholm'deki Bukowskis müzayede evinden 56 bin dolara alınmış; hafifçe tekrar boyanmış, Shishkin'in imzası eklenmiş ve ardından Tretyakov Gallery'nin uzmanlık bölümü tarafından orijinal olarak onaylanmıştı. Eser müzayededen bir gün önce satıştan çekildi.

Tretyakov kurumu içinde yapılan bir soruşturma, müzenin uzmanları tara-

findan incelenen 212 Rus resminden 116 tanesinin sahte olduğunu ve yanlış onaylandığını ortaya çıkardı. Deneyimli müzayede evleri özellikle yeni gelişmekte olan piyasalar söz konusu olduğunda sahte eserler sunmaktan kaçınmak için kapsamlı araştırmalar yapıyorlar ve sıklıkla konu hakkında uzmanlaşmış kişilerden yardım istiyorlar.

Andy Warhol Foundation ve Roy Lichtenstein Foundation başta olmak üzere bazı sanat uzmanları ve kurumları, reddedecekleri bir eserin sahibi tarafından kendilerine dava açılmasından korktukları için eserleri onaylamayı veya sahte olanları tespit etmeyi bıraktı.

Eğer bir eserin alıcısı, aldığı eserin sahte olabileceği konusunda bilgilendirilirse, bu kişi eserin orijinal olduğuna dair bir iddiada bulunabilir ve buna kanıt sağlayabilir. Sotheby's ve Christie's gibi bazı müzayede evleri orijinallik konusunda beş yıllık bir garanti veriyorlar.

Eğer alıcı, aldığı eserin orijinal olduğuna dair yeterli kanıt sağlayabilirse müzayede evi satışı iptal edebilir ve eseri konsinyeye veren kişiye iade edebilir. Örneğin, Christie's 1997 yılında 450 bin dolara sattığı bir Marc Chagall

resminin sahte olduğunu öğrendiğinde satış feshedildi ve resim önceki sahibine geri verildi.

Hakkında en çok konuşulan konulardan birisi de Pablo Picasso'nun komitesi. Picasso'nun 1973'teki ölümünün ardından varisleri sanatçının eserlerini onaylamak üzere bir komite oluşturdu. Fakat bu komite varisler arası anlaşmazlıklar sebebiyle 1993 yılında ayrıldı.

Daha sonra, varislerden ikisi, Picasso'nun kızı Maya Widmaier - Picasso ve oğlu Claude Ruiz - Picasso, birbirinden bağımsız olarak özgünlük sertifikaları vermeye başladı. Bu ise müzayede evleri için sıkıntılı bir durum yarattı, zira giderek her iki varisten de sertifika alma ihtiyacı hissetmeye başlamışlardı. 2012 yılında Picasso'nun sağ olan beş varisinden dördü, sanatçının eserlerini onaylamak üzere kurulan yeni bir oluşumu duyuran bir mektup yayımladı.

Mektup, sadece Claude'un fikirlerinin tamamen ve resmen kabul edildiğini söylüyordu. Yönetimin arşivlerine, kütüphanesine ve bağlantılarına erişimi olan Claude'un bile dışarıdan uzmanlara danıştığı not ediliyordu.

Kısacası, en meşhur ve yüksek fiyatlı satışlara sahip sanatçılardan birinin bile karmasık bir onaylanma süreci var. Bu durum eserlerin onaylanması sürecini müzayedeler için daha dolambaçlı hâle getiriyor. Ciddi müzayede evleri, ancak alınması gereken önlemleri son derece titizlikle yerine getirdikten sonra eserleri satışa sunuyor ve eserlerin geçmişi, önceki sahipleri hakkında daha fazla bilgi sağlıyorlar.

Hukuk ve sahtecilik

Sanat hukuku alanında en uzman isimlerden biri olan avukat Mehmet Ali Bakanay, sanat eserinde sahtecilik konusunda hukuki olarak neler yapılabileceğini anlattı:

"Hukuk doktrinindeki genel kanı taklitçilik, kopyacılık, sahtecilik ve aşımamacılık (plagiarism) terimleri birbirlerinden farklı olsa bile taklitçilik ve aşımamacılık alanları birbirleriyle ilintili sahtecilik ise daha ayrı bir olgu olarak görülüyor.

Maalesef, kanunlarımızda "Sanat Eserlerinde Sahtecilik" başlığı altında ayrı bir suç tanımı ve maddesi bulunmuyor.

Fikri Mülkiyet Ceza Hukuku açısından değerlendirildiğimizde suçlar, FSEK 71, 72 ve 73. maddelerinde sınırlı sayıda tanımlanmıştır. Bu maddelerin hiçbirinde sahtecilik ile ilgili bir madde yer almazken yine hiçbir madde sahteciliğe uygulanabilir türden değildir.

Hukuktaki "özel kanunda hüküm bulunmayan hallerde, genel hükümler uygulanır" kuralından yola çıkıldığında 'sanat eserlerinde sahtecilik' suçlarında Türk Ceza Kanunu hükümlerine gidilmekte olup hırsızlık, dolandırıcılık ve çetecilik, kara para aklama dahil birçok madde, her özel duruma göre sahtecilik kapsamında ele alınacaktır.

Uygulamada ise sanat sahteciliği, 'takibi şikayete bağlı suçlar' kapsamındadır. Yani ve yine maalesef kamu davası kapsamı içinde değildir. Bu durumda savcılıklar res'en ceza kovuşturması başlatamıyor ve ancak sahte eser alan kişi ya da kurumlar savcılığa suç duyurusunda bulunarak hukuk işleyişi aktive edebiliyorlar.

Kısaca, savcılık suç duyurusundan sonra soruşturma açıyor akabinde bir soruşturmanın sonucuna göre dava açılır, açılmayacağına karar veriyor. Dava açılmasına karar verildiği takdirde mahkeme süreci başlıyor.

Bilerek sahte eser satışı ise dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendiriliyor. Sanat eserlerinde karşılaşılan bu durum sahtecilikle birlikte dolandırıcılığa da girdiği için ağır cezai sorumlulukları bulunuyor ve 12 yıla kadar hapis istemiyle yargılanıyor.

Bu durumda dolandırılan kişi yargıya başvurmalı ve eserlerin sahteciliğiyle ilgili bilirkişi talep etmelidir. Uygulamada, bilirkişi kararı bağlayıcı oluyor ve yargılamada önemli bir kanaat oluşumunu sağlıyor. Maalesef bilirkişilik makami ile işleyen bir süreç neticesinde kararlar hükme bağlanıyor.

Mahkeme sahte olduğu iddia edilen resim ya da benzeri eserlerin incelenmesine karar veriyor. Burada da mahkeme konuyla ilgili bölümleri bulunan üniversitelerden bilirkişi atanmasını istiyor. Bilirkişiler eseri inceledikten sonra rapor hazırlayarak mahkemeye sunuyor ve mahkeme bunun üzerine davayı karara bağlıyor. Bilirkişilerin vereceği karar genellikle mahkeme için bağlayıcı oluyor. Temyiz süreci diğer hukuk davalarında olduğu gibi işliyor.

"Sanatta sahtecilik suçunun önlenmesi için neler yapılabilir?" diye sorarsak, aslında ideal olan FSEK'te sanat eserlerindeki sahteciliğin ayrı bir suç olarak tanımlanması ve detaylarının belirlenmesidir.

Ve yine sanatta envanter oluşturulmasının yaygınlaştırılması ile sanatta sahteciliğin önüne geçilebilir. Bir yandan envanter oluşturulması ile sanat ortamının ahlakının gelişimini sağlarken diğer bir yandan da sadece bilirkişi koruması ile ilerleyen yargı süreçlerine daha net ve kesin delillerle tartışmaya mahal vermeyecek bir hukuk sistemini oluşturmuş olacağımız kanaatindeyim."

Sinema dünyasındaki 'sahte'ler

MELİS ALEMDAR
melisalemdar@yahoo.com

Gerçek mi sahte mi? Sanat eserlerinin 'sahici'liği (authenticity) filmlere, kitaplara ve sayısız sohbet konu olmuştur. Eserin çıkış amacından, içinde bulunduğu zamanla bağlantısından ve sanatçının orijinalliğinden bahsetmiyoruz. Bahsini ettiğimiz tamamen eserin söylenen sanatçının elinden çıkıp çıkmadığı ve buna istinaden belirlenen önem ve değeri.

Bir Polonya komedisi olan "Vinci" de bir hırsızın yüreği, çaldıkları da Vinci tablosunun yerinin boş kalmasına el vermez. O da tablonun yerine Czatoryski Müzesi'ne koymak üzere taklidini ısmarlar! Maksat müzeyi gezip tabloyu görmekse, tabloyu görüldüklerine inanmayanlar aslını görmüş kadar olmayacaklar mıdır? "How to Steal a Million" filminde Audrey Hepburn, hırsız Peter O'Toole ile kafa kafaya verir. Amacı babası ve büyükbabasının sahte bir heykel yüzünden hapse girmesini önlemektir. Bunun yolu da heykelin çalınmasından geçmektedir. "Incognito" filminde ise risk büyür: Rembrandt'ı taklit eden bir ressam, büyüleyici bir Rembrandt uzmanı ile tanıştıktan sonra kendini katil zanlı olarak bulur.

Patricia Highsmith'in romanlarında karşımıza çıkan Tom Ripley, "Ripley Under Ground" da gözü açık bir koleksiyoner tarafından sahte resim satmakla suçlanır. Koleksiyoner suçlamasından geri adım atmayı reddedince işler

"How to Steal a Million", Peter O'Toole ve Audrey Hepburn

son derece tehlikeli bir hal alır.

Halbuki uzmanlarla oyun oynamak zevkli olabilir: "The Thomas Crown Affair" in tekrar çekiminde Pierce Brosnan'ın canlandığı milyoner, önce çalınan sonra sahtesi yapılan

bir Monet tablosu konusunda sigorta müfettişi rolündeki Rene Russo ile kedi fare misali eğlenir.

Gerçek hayattan örnekler vermek gerekirse dikkatinizi "The Forgery" filmine çekelim: Bu belgeselde ünlü sanatçı

Corneille (Guillaume Cornelis van Beverloo) ve Hollandalı sahteci Geert Jan Hansen'i izleyebilirsiniz.

Peki ya Orson Welles'e ne demeli? "F For Fake" filminde Welles, bir saat boyunca anlatılan her şeyin doğru olduğunu teyit eder; bir saat sonra gelen Picasso'lu bölümün ardından izleyiciye 17 dakikadır yalan üstüne yalan söylediğini iddia eder. Üstelik filmin görüntülerinin bir kısmı Welles filme başlamadan önce görüntü yönetmeni Reichenbach'ın çektiği bir filme aittir. Ve sonradan çekilen görüntüler ile montajlanarak filme dahil edilmiştir. Seyredeceklerin, filmin izleyicinin algılarıyla oynayan ve özellikle yanıltıcı bilgiler veren bir eser olduğunu bilmelerinde fayda var.

Orijinal ve sahte arasındaki gerilimi konu edip de Andy Warhol'dan bahsetmemek olur mu? Serigrafileri yardımcıları tarafından yapıldığı iddiaları ortaya atıldığında eserlerinin fiyatı tehlikeye giren muhteşem sanatçının "The Philosophy of Andy Warhol" kitabında söyledikleriyle sizi başbaşa bırakıyoruz: "Reklam çizimleri yapmaktan çok memnundum çünkü sana ne yapacağımı nasıl yapacağımı söylüyorlardı ve tek yapmanız gereken düzeltmekti onlar da evet ya da hayır diyorlardı. Asıl zor olan kendi aklınızdan zevksiz şeyler üretip yaratmak. Maaşlı olarak bana çalışmasını en çok tercih edeceğim insan bir patron olurdu. Patron bana ne yapacağımı söylerdi, o zaman çalışırken her şey daha kolay olurdu."